

Інформаційна довідка
щодо законодавчого забезпечення діяльності військових технологічних
парків у деяких державах-членах НАТО:
досвід для України*

Анотація. В Інформаційній довідці проаналізовано питання доцільності створення в Україні військових технологічних парків на основі досвіду діяльності інноваційних структур у сфері оборони в державах-членах НАТО.

Ключові слова: військові технологічні парки, НАТО, інновації, інноваційна структура, оборона.

Вступ. Актуальність питання створення в Україні військових технологічних парків обумовлена безпековими викликами для України, що пов'язані з військовою агресією російської федерації, а також реалізацією курсу на євроатлантичну інтеграцію, закріпленого Конституцією України.

Відповідно до статті 4 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» № 3715-VI від 8 вересня 2011 року¹ стратегічними пріоритетними напрямами до припинення або скасування воєнного стану в Україні, серед інших, є: 1) технологічне оновлення та розвиток сфер національної безпеки і оборони; 2) освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки.

У зв'язку з цим об'єктивною необхідністю є дослідження досвіду діяльності інноваційних структур у сфері оборони в державах-членах НАТО.

Первинною науково-технологічною організацією НАТО, яка підтримує обороноздатність і безпеку Альянсу, а також його партнерів шляхом генерування, обміну й використання передових наукових знань, технологічних розробок та інновацій задля забезпечення виконання основних завдань Альянсу, є Організація НАТО з науки і технологій (NATO Science and Technology Organization)². Науково-технічне співробітництво було невід'ємною частиною діяльності Альянсу з моменту його заснування. За сім десятиріч НАТО створено мережу різних структур, які займаються розвитком військових технологій із метою підтримки стратегічних цілей Альянсу³.

За результатами засідання міністрів оборони держав НАТО в Брюсселі 13 червня 2024 року було схвалено першу в історії Дорожню карту інноваційного співробітництва Україна-НАТО, мета якої полягає в забезпеченні послідовного розвитку двосторонньої співпраці між Україною і НАТО у сфері інновацій, сприянні посиленню оперативної сумісності й передбачуваності, з акцентом як на виконанні нагальних вимог, так і на забезпеченні довгострокової співпраці. Завданнями Дорожньої карти визначено такі: 1) забезпечення нагальних потреб України в тих галузях, де інновації можуть допомогти гарантувати асиметричні переваги і усунути недоліки в наявному потенціалі; 2) сприяння розбудові спроможностей і стійкості української екосистеми інновацій; 3) забезпечення синергії між екосистемами інновацій України і Альянсу; 4) підвищення

¹ Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>

² NATO Science & Technology Organization. URL: <https://www.sto.nato.int/Pages/default.aspx>

³ Science and Technology Committee (STC). Defence Innovation. Special Report. URL: https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2020-12/041%20STC%2020%20E%20rev.%20%20fin%20%20-%20REPORT%20-%20DEFENCE%20INNOVATION_0.pdf

готовності НАТО шляхом розвитку можливостей для впровадження Альянсом і його державами-членами технологій і відповідних доктрин, оперативних концепцій і тактик, розроблених в Україні, за доцільністю; 5) сприяння адаптації НАТО й оптимізації власних процесів Альянсу, щоб забезпечити відповідність бурхливим темпам військових інновацій і технологічних змін.

Враховання Україною успішних практик інноваційного та науково-технічного розвитку оборонно-промислового комплексу держав-членів Альянсу має ключове значення для технологічної модернізації Збройних Сил України, а також зміцнення обороноздатності і підвищення рівня готовності до теперішніх і майбутніх загроз національній безпеці і обороні. Інноваційними центрами для розвитку вітчизняного оборонно-промислового комплексу можуть стати військові технологічні парки.

В Україні діяльність технологічних парків врегульована Законом України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» № 991-XIV від 16 липня 1999 року⁴, згідно з яким технологічним парком визначається юридична особа або група юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів із метою створення організаційних засад виконання проєктів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції. Останні зміни до цього законодавчого акта внесені у 2012 році. Національне законодавство не містить положень щодо діяльності технологічних парків у сфері оборони. Законодавче визначення поняття військового технологічного парку також відсутнє. Протягом останніх років діяльність технологічних парків в Україні дещо сповільнена, проте за сучасних безпекових реалій питання законодавчого забезпечення діяльності таких інноваційних структур у сфері оборони є вкрай актуальним і важливим для держави.

Основна частина. Для потенційних законотворчих ініціатив у сфері військових технологічних парків корисним є вивчення закордонного досвіду їх діяльності в деяких державах-членах НАТО.

У *Сполучених Штатах Америки* створено Підрозділ оборонних інновацій (Defense Innovation Unit, DIU), який підзвітний та перебуває у підпорядкуванні, під керівництвом та контролем міністра оборони США. Діяльність DIU спрямована на впровадження і використання комерційних технологій у збройних силах США та зосереджена на таких напрямках: 1) розвиток штучного інтелекту для його військового застосування; 2) автономність (забезпечення потреб міністерства оборони щодо безпілотних літальних апаратів (БПЛА) та засобів протидії ворожим БПЛА); 3) кібербезпека та телекомунікації; 4) забезпечення енергетичної безпеки військових об'єктів; 5) людські системи – забезпечення розвитку нових технологій, спрямованих на сприяння діяльності військових під час виконання ними бойових задач; технологій, які покращують можливості та ефективність військових; удосконалення технологій, що призначені для навчання військових; б) космічні розробки. Також DIU забезпечує розвиток новітніх технологій, зокрема в навігації, зв'язку, розвідці, удосконаленні точної зброї, гіперзвукової зброї

⁴ Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України від 16 липня 1999 року № 991-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text>

тощо⁵. Підрозділ оборонних інновацій діє як майданчик для тісної співпраці і взаємодії між міністерством оборони США та провідними технологічними компаніями. Зокрема, DIU співпрацює з підприємцями задля вирішення проблем, пов'язаних із національною обороною, та спрощує укладення договорів між бізнесом і Міністерством оборони⁶ (Рис. 1).

Рис. 1⁷

Важливу роль у розвитку оборонних інновацій США відіграють дослідницькі лабораторії. Фундаментальні наукові дослідження щодо розробки нових та удосконалення існуючих систем озброєння для сухопутних військ США реалізуються Дослідницькою лабораторією Армії США (U.S. Army Combat Capabilities Development Command Army Research Laboratory, DEVCOM ARL)⁸. До структури DEVCOM ARL входять три керуючі органи, що координують діяльність лабораторії і забезпечують виконання поставлених перед нею завдань: Армійський дослідницький офіс (Army Research Office)⁹, Дирекція з питань бізнесу (Research Business Directorate)¹⁰ та Дирекція з питань науки (Army Research Directorate)¹¹. Армійський дослідницький офіс, що здійснює планування, організацію і управління фундаментальними дослідженнями,

⁵ Defense Innovation Unit (DIU). URL: <https://www.diu.mil/about>

⁶ Defense Innovation Unit. URL: <https://www.secondfront.com/glossary/defense-innovation-unit>

⁷ The Defense Innovation Unit. FY 2023 Annual Report. URL: https://downloads.ctfassets.net/3nanhbfr0pc/57VfnQbajgWdONRicxv6nG/44f831e7a0e857bb8494508f8571fd71/DIU_Annual_Report_FY2023.pdf

⁸ U.S. Army DEVCOM Army Research Laboratory. URL: <https://arl.devcom.army.mil/>

⁹ Army Research Office. URL: <https://arl.devcom.army.mil/who-we-are/aro/>

¹⁰ Research Business Directorate. URL: <https://arl.devcom.army.mil/who-we-are/rbd/>

¹¹ Army Research Directorate. URL: <https://arl.devcom.army.mil/who-we-are/ard/>

розташований у межах території найбільшого дослідницького парку країни – Дослідницького трикутника (Research Triangle Park)¹².

Слід відзначити, що Дослідницькою службою Верховної Ради України налагоджено комунікацію з Дослідницьким трикутником щодо спільного обміну інформацією з приводу діяльності Дослідницької служби і Дослідницького трикутника.

Дослідницька лабораторія Військово-морського флоту США (United States Naval Research Laboratory, NRL)¹³ є науковою та інженерною установою, яка займається фундаментальними і прикладними дослідженнями, що зосереджені на реалізації технологічних інновацій, спрямованих на підвищення та розвиток можливостей і оперативної ефективності ВМС США та морської піхоти США. Дослідницька лабораторія Військово-повітряних сил США (Air Force Research Laboratory, AFRL)¹⁴ є провідним центром наукових досліджень і розробок, що реалізує фундаментальні наукові та прикладні дослідження, а також здійснює технологічні розробки для Військово-повітряних і Космічних сил США.

Із метою фінансування проведення фундаментальних наукових досліджень і здійснення розробок у сфері оборони з бюджету міністерства оборони США, призначеного на відповідні цілі, у 2024 році було виділено 148,3 млрд доларів США, що на 8,6 млрд доларів більше, ніж у 2023 році¹⁵.

У **Великій Британії** науково-дослідницьку діяльність і технологічні розробки в галузі оборони здійснює Оборонна науково-технологічна лабораторія (Defence Science and Technology Laboratory, DSTL)¹⁶, яка є державною науково-дослідною установою та виконавчим органом міністерства оборони Великої Британії. DSTL реалізує наукові дослідження й розробки у сферах: 1) озброєння; 2) штучного інтелекту; 3) хімічного, біологічного і радіологічного захисту; 5) кібербезпеки; 6) робототехніки та автономних систем; 7) космічних технологій; 8) повітряних, наземних, надводних і підводних систем; 10) в інших галузях безпеки і оборони¹⁷. Пріоритетним напрямом дослідження DSTL є озброєння, де особливу увагу приділено інвестуванню в передові технології нового покоління та модернізації збройних сил держави. Основним замовником DSTL виступає міністерство оборони Великої Британії, що здійснює нагляд та контроль за діяльністю лабораторії.

Поблизу DSTL розташований науковий парк Портон, який забезпечує належними умовами (надає приміщення, матеріально-технічну базу тощо) компанії, що провадять свою діяльність у галузі оборонних та безпекових технологій. Науковий парк Портон забезпечує інноваційне середовище для таких компаній завдяки тісній співпраці з DSTL.

¹² Research Triangle Park. URL: <https://www.rtp.org/>

¹³ US Naval Research Laboratory (NRL). URL: <https://www.nrl.navy.mil/>

¹⁴ Air Force Research Laboratory. URL: <https://www.afrl.af.mil/>

¹⁵ Fiscal Year 2024 Bill Summary. URL: <https://democrats-appropriations.house.gov/sites/evo-subsites/democrats-appropriations.house.gov/files/Defense%20FY24.pdf>

¹⁶ Defence Science and Technology Laboratory. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/defence-science-and-technology-laboratory>

¹⁷ Dstl's work and facilities. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/dstls-areas-of-work-programmes-and-project-portfolios>

Відповідно до програми оборонної модернізації Великої Британії, започаткованої після Огляду витрат 2020 року¹⁸, для періоду 2024–2025 років 6,6 млрд фунтів стерлінгів інвестицій було спрямовано на здійснення оборонних досліджень і розробок. Із 2025–2026 років і надалі Урядом Великої Британії планується виділення щонайменше 5 % оборонного бюджету з метою здійснення відповідних досліджень і розробок, з акцентом на розвиток технологій подвійного призначення. Додаткові 2 % оборонного бюджету будуть призначені для підтримки «перспективних оборонних науково-технічних розробок». До пріоритетних сфер здійснення досліджень і розробок віднесено: 1) розвиток робототехніки та автономних систем; 2) посилення протиповітряної оборони; 3) розвиток штучного інтелекту; 4) удосконалення систем управління та контролю; 5) розвиток технологій у розвідці, веденні спостережень і рекогносцировці¹⁹.

У *Туреччині* технологічний розвиток у сфері оборонної промисловості реалізується в рамках діяльності технологічного парку Teknopark Istanbul²⁰, що є зоною технологічного розвитку та регулюється Законом Туреччини «Про зони технологічного розвитку» № 4691 від 26 червня 2001 року (далі – Закон № 4691)²¹. Відповідно до статті 3(б) Закону № 4691 зона технологічного розвитку (далі – ЗТР) означає територію, на якій інтегруються академічні, економічні та соціальні структури, або технопарк, який має ці характеристики, де, користуючись можливостями певного університету або інституту високих технологій чи науково-дослідного центру або інституту, у межах їх території чи поруч з ними, компанії, що використовують високі / передові технології, або компанії, які націлені на нові технології, розробляють технології чи програмне забезпечення з метою перетворення технологічного винаходу в комерційний продукт, метод або послугу, таким чином сприяючи розвитку відповідної зони.

Teknopark Istanbul є осередком здійснення підприємницької діяльності національних компаній та залучає місцеві й міжнародні високотехнологічні компанії, які беруть участь у провідних науково-дослідних проєктах у галузі оборони, зокрема щодо виробництва важкого озброєння, розвідувальних та ударних БПЛА, військових вертольотів і кораблів тощо²².

Закон № 4691 встановлює низку стимулів та пільг для ЗТР, до яких належать:

1) покриття Міністерством промисловості та технологій витрат, пов'язаних із будівництвом інфраструктури, адміністративних і науково-дослідних будівель, інкубаційних центрів та інших приміщень, а також витрат на техніку, обладнання і програмне забезпечення для підтримки науково-дослідницької, інноваційної та проєктної діяльності;

¹⁸ Spending Review 2020. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/spending-review-2020-documents/spending-review-2020>

¹⁹ Defending Britain: leading in a more dangerous world. Our pledge: committing to 2.5% of GDP in 2030. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/6628c835b0ace32985a7e51c/2024-04-23_Defending_Britain_-_FINAL.pdf

²⁰ Teknopark İstanbul. URL: <https://www.teknoparkistanbul.com.tr/>

²¹ Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu № 4691. URL: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4691&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

²² Turkey's Center of Innovation - Teknopark Istanbul. URL: <https://www.defenceturkey.com/en/content/turkey-s-center-of-innovation-teknopark-istanbul-3503>

2) керуюча компанія звільняється від сплати гербового збору за документи, підготовлені у зв'язку з виконанням положень Закону № 4691, а також від податку на нерухомість, що перебуває у її володінні на території ЗТР;

3) товари, що ввозяться для використання в дослідженнях, пов'язаних із програмним забезпеченням, науково-дослідною, інноваційною та проектною діяльністю, звільняються від сплати мита і всіх видів зборів;

4) підприємства, що діють у межах ЗТР, не сплачують податок на прибуток і корпоративний податок до 31 грудня 2028 року з прибутку, який вони отримують від здійснення діяльності з розробки програмного забезпечення, науково-дослідної та проектною діяльності у відповідній зоні.

5) науково-дослідному персоналу, найнятому компаніями, які провадять свою діяльність у ЗТР, протягом двох років покривається частина місячної заробітної плати в розмірі валової мінімальної місячної заробітної плати, встановленої на відповідний рік, із коштів бюджету Міністерства промисловості та технологій. Однак така підтримка не може перевищувати десяти відсотків від загальної кількості найнятого компанією персоналу за відповідний місяць.

Також Закон Туреччини «Про податок на додану вартість» № 3065 від 25 жовтня 1984 року (далі – Закон № 3065)²³ передбачає, що в період, під час якого підприємці, які провадять свою діяльність у ЗТР, звільнені від сплати податку на прибуток і корпоративного податку, поставки та послуги, які вони надають у межах ЗТР щодо системного управління, управління даними, бізнес-додатків, галузевого, інтернет-, ігрового, мобільного і військового прикладного програмного забезпечення, звільняються від податку на додану вартість. Турецьке законодавство встановлює також інші стимули та пільги для ЗТР.

У 2023 році видатки на здійснення науково-дослідної діяльності та розробок у Туреччині склали 1,38 % державного бюджету 0,38 % валового внутрішнього продукту (ВВП), який становив 26 трлн 276 млрд 307 млн турецьких лір. 4,5 % цих видатків були призначені для здійснення оборонних досліджень та розробок²⁴.

Висновки. Таким чином, враховуючи безпекові виклики, які існують для України, а також євроатлантичний курс нашої держави, розвиток національних оборонних інновацій є вкрай важливим питанням. Успішний досвід інноваційного розвитку у сфері оборони таких держав-членів НАТО, як Сполучені Штати Америки, Велика Британія та Туреччина, підкреслює нагальність створення і підтримки в Україні діяльності спеціалізованих інноваційних структур, які б посилили оборонні спроможності держави.

В усіх розглянутих державах діяльність військових технологічних парків має законодавче забезпечення. Важливе значення на рівні держави приділяється технологічному розвитку, науковим і технологічним розробкам у сфері оборони, впровадженню комерційних технологій у збройних силах. За цей напрямок у секторі безпеки й оборони відповідають спеціально створені інституції: Підрозділ оборонних інновацій, дослідницькі лабораторії (США); Оборонна

²³ Katma Değer Vergisi Kanunu № 3065. URL: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3065&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

²⁴ Türkiye's R&D spending hits 98.7 billion TRY in 2023. P.A. Turkey. URL: <https://www.paturkey.com/news/turkiyes-rd-spending-hits-98-7-billion-try-in-2023/2024/>

науково-технічна лабораторія (Велика Британія); Teknopark Istanbul (Туреччина).

За останні два роки всі держави почали збільшувати бюджети на дослідження і розробку воєнних технологій. Державами впроваджується ряд стимулів та пільг для підтримки діяльності технопарків, що є корисним досвідом для України, оскільки такі інноваційні структури потребують державної підтримки, особливо на початкових етапах свого становлення.

Створення мережі військових технологічних парків в Україні та їх законодавче забезпечення сприятиме просуванню інновацій, зміцненню обороноздатності України й прискоренню інтеграції України в НАТО. Окрім того, військові технологічні парки забезпечать функціонування кваліфікованих робочих місць і залучення іноземних інвестицій до України, що посилить позицію держави в системі регіональної та в перспективі колективної безпеки.

Концентруючи наукові, виробничі та фінансові ресурси, військові технопарки сприятимуть відтворенню повного циклу інновацій у військовій сфері: дослідження – розробка – упровадження – масовий промисловий випуск військової / оборонної високотехнологічної, конкурентоспроможної на світових ринках продукції:

Військова / оборонна технологічна продукція

Попри правовий режим воєнного стану, одним із стратегічних напрямів оборонного й економічного розвитку України має залишатися розвиток інноваційної діяльності. Він забезпечуватиме перехід держави на більш високий технологічний рівень, зокрема сприятиме обороноздатності та підвищенню конкурентоспроможності країни.

Окреслений напрям розвитку військових технопарків може, на нашу думку, входити до форсайт-досліджень, становити предмет законотворчих ініціатив і планування законопроектної роботи парламенту.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*